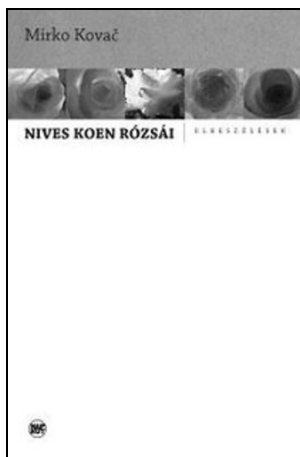

HUSZÁR TAMARA

Igazá váló történetek

MIRKO KOVAČ: NIVES KOEN RÓZSÁI

Napkút Kiadó
Budapest, 2012
392 oldal, 3790 Ft

”

Mirko Kovač Danilo Kiš szavait idézve egyszer azt nyilatkozta, hogy számára a való élet az írás alapanyaga, nincs kedve történeteket kitalálni. Új elbeszélés-kötetében számos, kifejezetten az írás aktusára vonatkozó kommentárt találhatunk, kijelentését legjobban mégis az a bekezdés árnyalja, amelyben az igaz történet mibenlétéről értekeznek: „Ha egy író azt állítja, hogy igaz történetet vetett papírra, csalást sejttek a dologban; igaz történet ugyanis nincs, hanem azzá kell válnia!” (379.) Így nem is meglepő, hogy a *Nives Koen rózsái* a gyermekkor kérdések nélküli, kritikátlan olvasásélményét hívja elő. A válogatott novellákat tartalmazó könyvből egyetlen írást sem emelhetnénk ki, amely ne tükrözné a szerző ez irányú törekvését.

A közvetlen hangú nyitások, a történetek végén megjelenő utóiratok, a rejtélyek, a csattanók, a semmiből felbukkanó titokzatos idegenek a Kovač-próza azon elemei, amelyek arról tanúskodnak, hogy írjuk mély olvasóismerettel rendelkezik. Nem is kérdés, az elbeszélések a nem szakmai olvasókörözönség megszólítására is képesek, miközben szépirodalmi helyük egyetlen percre sem kérdőjeleződik meg. Nemcsak a novellák olvashatósága, a mondatok gördülékenysége emelendő ki (amely természetesen Borbély János fordítói munkáját is dicséri), hanem a jól választott tematika, az építkezési fortélyokról nem is beszélve.

Kovač a *Nives Koen rózsái*ban egyértelműen kijelöli életművének fő kapcsolódási pontjait: Dosztojevskij és Borges mellett természetesen Ivo Andrić neve is felbukkan – nem is akárhogyan. *A hézag* című elbeszélés vérbeli hommage; főalakja meggyőződéssel hirdeti, hogy olyan tudás birtokában van, amely alkalmassá teszi az irodalmi művekben minduntalan fellehető hiányosságok pótlására. Halála után kiderül, hogy házi könyvtárának mindössze egyetlen kötete maradt érintetlenül: Ivo Andrić *Elátkozott udvar* című kisregénye tökéletesnek bizonyult. A novella azonban nem esik a hódolatot kifejező művek gyakori hibájába, a cselekmény nem a

csattanóra épített ürügy, a novella didaktikus záróakkord nélkül is megállná a helyét.

Természetes egyszerűség, pátosznélküliség és felszabadító öntörvényűség uralja Kovač műveit, amelyeket az író kompromisszumok nélküli őszintesége, idealizációtól mentes önképe még hitelesebbé tesz: „Sohasem törődtem a nekem siránkozókka, könnyen elviseltem a hozzám közel állók könnyeit (...). A tragédiák nem indítottak meg, a betegekkel és a nyomor-gókkal nem éreztem együtt.” (381.) Kovač életrajzából egyébként is körvonalazódik meg nem alkuvó természete: a szerb-nacionalizmus bírálata miatt Belgrádból a horvátországi Rovinjba menekült. A társadalom változó erkölcsi mércéje helyett saját (irodalmi) értékrendjére támaszkodott, s ennek meg is lett a következménye. A „minden lehetséges” (22.) jegyében szü-letett irodalmi művek ugyan elbírták Kovač sötét világát, a kommunista vezetés azonban tűrhetetlennek minősítette azokat: „Szememre vetették, hogy könyveimben mindenféle gaz-fickók, haszonlesők, prostituáltak, árulók nyüzsögnek, sehol egy humán értékekkel felruhá-zott regényalak.” (18.) Az idézett sorok keserűsége mögött azért felsejlik a helyzet abszurditására kihelyezett irónia is. Kovač elbeszélései függetleníthetetlenek a politikai, nemzeti vi-szonyok által meghatározott életútától, annak ellenére, hogy egy helyütt a szerző éppen arról elmélkedik, hogy a történelem „gyűlöletes mérgezője az irodalomnak”. (380.)

Kovač érdeklődésének központjában az ember áll, akkor is, ha a sanyarú múlt élhetetlen szakaszai kerülnek terítékre – elég, ha a novellák címeire tekintünk: *Akim Kukin rövid életrajza*, *Luko Meštrević sebei*, *Tripo Đapić, a nehézsúlyú ökölvívó*. A férfisorsokra koncentráló no-vellák mellett nem hagyható figyelmen kívül a Kovač-próza sokszínű nőábrázolása. Az írások szerves részét képező erotika, az aktusok aprólékos ismertetése ugyanis nem jelenti azt, hogy a nő csupán a férfi vágyának tárgyaként lenne jelen. Az érzékeny, visszafogott, zárkó-zott Nives Koentól, a jó barátnak tartott Olga Hercegen keresztül a férfiakat kizsigerelő per-szónáig, Mása Rovanovaig terjed a skála.

A naiv életrajzi olvasáshoz tulajdonképpen minden adott, hiszen a vallomásos elbeszélői szövegek nemcsak a narrátor és az író összemosására adnak lehetőségek. Az elbeszélő ugyanis pontos részletekkel látja el az olvasót azzal kapcsolatban, hogy a történet főszereplő-jével mikor és mi módon kötött ismeretséget. Az írás körülményeire utaló megjegyzések nem a szöveg létrehozottságát hangsúlyozzák, vagyis nem egyfajta posztmodern „ez csak szöveg” sulykolás történik, épp ellenkezőleg. Az elbeszélő közlései sosem állnak az olvasói belefeled-kezés útjába. Az írás miértjének kifejtése úgy jelenik meg, mintha a megszólalás más formája elképzelhetetlen volna.

Az elbeszélések cselekményei minden esetben reális, valóságos alaphelyzetből indulnak, azonban szinte észrevétlenül lezajlik a történetek valamiféle misztikus átváltozása, míg végül az olvasó rájön, hogy az általa birtokolt információk már nem olvashatók a valóság logikája szerint. Kovač izgalmas *Nappalok és éjszakák* című horrornovellájának kettős életet élő kato-likus papja úgy viselkedik mintha ördög szállta volna meg. Nappal a tisztesség mintaképe, éj-jel azonban véreskezű, alattomos gyilkos (aki nem melleleg a pravoszláv egyház híveit öldösi) – egészen addig, míg az isteni igazságszolgáltatás – kissé közhelyesen – le nem csap rá. A *gyász-ruhás hölgy látogatása* című novellában sem magától értetődő, hogy a felbukkanó, majd elil-lanó nőalak a vágyat, a szerelmet hozta vagy éppenséggel a vég képviselőjeként érkezett.

Kovač írástechnikájának legnagyobb talánya, hogy a halál légkörében fogant, baljós at-moszférájú élettörténeteket hogyan alakítja vibráló, élénk, ám cseppet sem vidám prózává. Jól példázza ezt az *Akim Kukin rövid életrajza* című elbeszélés egyik egészen mesteri jelenté-

nek zsongása, a vad orgiának a leírása: a részegedést bemutató egyre obszcénabb passzusok, a gondos szerkesztést tükröző egyre indokolatlanabb, józan eszt nélkülöző hirtelen döntések, a sikoltások, a csókok hangjai szinte jelenlévővé avatják az olvasót. A filmszerűen megelevenedő, vizuális gondolkodáson alapuló történetrészek nyilvánvalóan összefüggnek azzal, hogy Kovač az elbeszélést filmnek, „mozgóképeknek” (183.) tartotta, mi több, számos filmforgatókönyv szerzője volt.

A kötet visszatérő motívuma az apa alakjának rombolása, a ki nem hűlő, el nem csituló harag, gyűlölet szavaival. A lefestett apa-fiú viszony tehát korántsem nevezhető problémátlan, ugyanakkor az író az utolsó, *Apám és mondásai* című novellában teljesen átértelmezi kettejük kapcsolatát. Sajátos (fordításban többnyire visszaadhatatlan) nyelvi leleményeinek forrásaként ugyanis éppen édesapját jelöli meg, írásművészetének céljaként pedig az apa beszédmódjának megörökítését. Feltehetően az írói önérzet (amint írja, szóképzéseit egyesek nyelvrontásnak tartották) és az emlékkállítás gesztusa egyszerre vezette a novella létrehozásakor. S hogy mennyire fontosnak is tartotta Kovač a tárgyalt írást? „Továbbra is zsémbes vénember maradok, no és ha megküldik a könyvet, a *Száz legszebb elbeszélést*, csak az enyémet, az *Apám és mondásait* olvasom el; a többi nem érdekel – s nem is érdekel többé semmi más.” (387.) – írja a tárgyalt írás utóiratában. És el is hisszük neki.

